

ВПЛИВ ОЛІГАРХІЧНИХ ГРУП НА ДЕФОРМАЦІЮ ДЕМОКРАТИЧНОГО РЕЖИМУ В УКРАЇНІ

Найбільш небезпечним для розвитку суспільства в умовах його трансформації на демократичних засадах є олігархи, які розтлівають суспільство із середини, паразитують на людській свідомості, сприяють зубожінню населення, нещадно експлуатують людські, природні й енергетичні ресурси країни, вбивають віру людей у справедливість, нівелюють закон, сіють у суспільстві ворожнечу, підпорядковують собі правоохоронні органи, суди та прокуратуру, впливають на органи влади й управління. Наявність олігархії в тій чи іншій державі вказує на корпоративний характер суспільства, що означає обмеження доступу народних мас до прийняття державних рішень. Нині в Україні лєвова доля політичної влади належить олігїрхату, що є істотною перешкодою боротьби з корупцією та проведення ринкових реформ та утвердження народовладдя.

Мета дослідження: з'ясувати шляхи та канали негативного впливу олігїрхії на стан демократії в Україні.

Давньогрецький філософ Аристотель зазначав, що олігархія є результатом викривлення такої форми правління як аристократія. Саме етичне вчення про чесноти громадянина поліса дозволило Аристотелю обґрунтувати концепцію «правильних» форм правління та концепцію громадянина [1]. На початку ХХ ст. явище олігархії в контексті розвитку і панування політичних партій знайшло своє втілення в теоретичних підходах М. Острогорського, а також німецького мислителя Р. Міхельса (1876 – 1936), який розглядав олігархію як недоцільну форму державного правління і вивів так званий «залізний закон олігархії» – закономірної стійкої тенденції переходу країн від демократичного до ієрархічного устрою, виокремлення особливого професійного прошарку, що концентрує у своїх руках владу й управління.

Видатний грецький історик і політичний діяч Полїбїй, стверджував, що після олігархії в країні обов'язково встановлюється демократія:

«Народ, незадоволений владарюванням олігархії, усуває її і встановлює своє правління – демократію». Однак після демократії, яка з часом руйнує саму себе, обов'язково встановлюється тиранія – за сучасною термінологією «диктатура». Отже, олігархія – це форма владарювання, тип політичного режиму. Так само як монархія – влада одного, поліархія – влада багатьох, олігархія – це влада кількох, небагатьох [5]. Олігархія (грецьк. *oligarchia*, від *oligos* – нечисленний і *arche* – влада; влада небагатьох) – недемократичний різновид правління, що забезпечує панування вузького кола найбагатших осіб, а також владна еліта, яка репрезентує і очолює олігархічне правління. Олігархію не слід плутати з багатими бізнесменами чи просто підприємливими людьми. Тільки ті багатії, які намагаються встановити «диктатуру небагатьох» (явну чи позалаштункову), є олігархами. Олігарх – це не просто багата людина, а один із небагатьох можновладців, що правлять у своїх приватно-групових інтересах, причому в основному або виключно силовими методами.

Сучасні олігархи володіють багатоманітними суспільними ресурсами: економічними (промислові та фінансові підприємства й установи), інформаційними (друковані та електронні ЗМІ), політичними (партії, парламентські групи й фракції, важливі державні посади, вплив на перших осіб у державі) [4]. Концентрація виробництва сприяла концентрації банківського капіталу та виникненню банківських монополій. Справа в тому, що великі промислові підприємства вимагали великих, як правило, довгострокових кредитів, забезпечити які могли тільки великі банки. І ця обставина прискорила об'єднання багатьох банків, тобто централізацію їх капіталів та виникнення банківських монополій. Банківські монополії зосередили у своїх руках основну масу вільних грошових коштів суспільства, а отже, монополізували кредит. Це примушувало промислові монополії зміцнювати зв'язки з великими банками шляхом купівлі їх акцій і придбання таким чином місць у правліннях банківських монополій. Проникнувши у сферу кредиту і кредитних монополій, промислові капіталісти почали вкладати туди свої капітали й визначати політику великих банків. Поряд з цим відбувався і зворотній процес – проникнення капіталу банківських монополій в

промислові монополії. Банківські монополії, надаючи великі кошти промисловим монополіям, намагалися убезпечити себе від можливих втрат шляхом безпосереднього впливу на діяльність промислових монополій.

Хрещеним батьком олігархії в Україні став Л. Кучма, який, у супереччю Основному Закону, в якому в ст. 1 визначено, що Україна – демократична, правова, соціальна держава, побудував олігархію, яка є найнесправедливішим різновидом державного устрою. І саме олігархія стала головним джерелом усіх бід сучасної України. На думку В. Ланового, першочерговим напрямком змін має бути позбавлення бізнес-імперій політичного впливу на владу та суспільство. Для цього потрібно запровадити кримінальну відповідальність за парламентську корупцію, заборонити призначати на урядові та інші владні посади представників великого капіталу, посилити кримінальну відповідальність державних службовців, суддів, працівників СВУ, прокуратури за корупційні вчинки.

Другим напрямком змін має бути позбавлення матеріальної основи функціонування корупційно-олігархічного бізнесу:

- перехід до розробки урядових програм і планів, виходячи з інтересів розвитку всієї національної економіки, а не окремих лобістських груп та їхніх проєктів;

- відновлення прозорості приватизаційних конкурсів; - обмеження розміру пакета акцій (не більше ніж 10-15%), який може отримати одна особа під час приватизації державних підприємств тощо.

За президенства Л. Кравчука відбувалося впровадження гуманних принципів посткомуністичної ідеології. Рання номенклатура періоду Леоніда Кравчука зналася на роботі державної системи, мала досвід керування підприємствами та користувалася широкими інтелектуальними мережами, що були вибудовані за часів комуністичного режиму. Крім можливості розбудувати молоду державу, державні мужі скерували всі потуги на власне економічне збагачення. Після перемоги Леоніда Кучми на дострокових виборах 1994 р., змінилися принципи циркуляції еліт, а їхній курс на олігархізацію став ще більш очевидним. З тих пір в Україні почали формуватися потужні регіональні еліти, які були підкріплені великими фінансовими ресурсами й політичними амбіціями. Найпотужнішими серед них була донецька група, харківська та київська групи, а також дніпропетровський конгломерат. Кожне із цих об'єднань мало депутатські групи та фракції в парламенті, що лобіювали свої бізнесові інтереси та боролися за можливість впливу.

Отже, ще в 1990-х роках в Україні склалася й міцно утвердилася олігархічна практика інструментального ставлення до закону і правоохоронних інституцій. За словами американського політолога-українознавця Пола Д'Анієрі, президент Л. Кучма та його оточення здійснювали правління не «відповідно до закону», а «за допомогою закону», використовуючи закон вибірково проти своїх ворогів [5]. Отже, під прикриттям так званих ринкових реформ в Україні відбулося небачене в історії великомасштабне пограбування цілого народу, і ми прийшли від номенклатурного радянського соціалізму до олігархічного капіталізму, який за своєю суттю виявився не кращим за свого попередника, а в багатьох випадках ще й гіршим.

Політичний режим визначається способом і характером формування представницьких установ, органів влади, співвідношенням законодавчої, виконавчої і судової влади, центральних і місцевих органів, становищем, роллю й умовами діяльності громадських організацій, рухів, партій, правовим статусом особи, ступенем розвитку демократичних свобод [4]. Як свідчить історія та політична практика багатьох держав, формою правління у таких випадках зазвичай запроваджується диктатура, яка здатна швидко й ефективно, без зайвої парламентської тяганини прийняти воєнний бюджет, арештувати агентів спецслужб, що є серед депутатів і вищих посадовців, покарати корупціонерів і хабарників. Більшість населення такі реформи вітатиме. Звісно, диктатура зможе більш ефективно, ніж теперішня влада організувати оборону країни від російського вторгнення, однак це негативно позначиться на обсягах прав і свобод громадян та на відносинах із Заходом, який не кожну диктатуру олігархів схильний підтримувати фінансово.

Деолігархізація є одним із головних завдань Революції Гідності. Її настанови мають бути неодмінно здійснені, причому здійснити її потрібно цивілізовано. Вирішальну роль у цьому процесі повинні відігравати суспільство та спеціальні

Список використаної літератури:

1. Арістотель. Політика/Пер.з давньогрецької, авт.передм. О.Кислюк. – К.: Основи, 2000. – 239 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Г. Бусел). – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. – 1440с.
3. Колодій Антоніна. «Олігархи» й «олігархія»: зміст понять та українська політична дійсність//Наукові записки НаУКМА. Політичні науки. — 2001. – Вип. 19. – С. 31 – 35.
4. Медушевський А.Н. Демократия и тирания в новое и новейшее время // Вопросы философии. – 1993. – №10.
5. Острогорский М.Я. Демократия и политические партии. – М., 1997.
6. Онан Є.С. Поняття и класифікація політичного режиму в розвиваючихся країнах. – Право и политика в развивающихся странах. Сборник обзоров. – М., 1991.
7. Рудакевич О. М Пізнавальний потенціал теорії політичної системи в дослідженні політичної корупції / О. М. Рудакевич // Суспільно-політичні процеси. – 2017. – випуск № 1. – С. 174–162.
8. Гончарук Т. В., Гурик М. І., Шумка М. Л. Філософські проблеми державного управління. Навч. посібник. Тернопіль. – Економічна думка, 2010. – 126 с.
9. Гончарук, Т. В. Формування модернізаційної парадигми державного управління / Т. В. Гончарук // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. – 2013. – Вип. 41.